

Марјан Чакаревић

ИЗА

(Данијел Драгојевић: *Heigje*, Фрактура, Запрешић, 2013)

Један мој пријатељ пропратио је излазак нове књиге Данијела Драгојевића речима – да није вест да је Драгојевић објавио одличну књигу, колико је вест да је објавио књигу. И збиља, уколико је Киш себе називао последњим југословенским писцем, Драгојевић би са једнаким, а можда и јачим аргументима могао тврдити да је последњи југословенски песник. Након распада Југославије координате националних култура доживеле су нужна померања, па тако данас, две деценије касније, има заправо мало писаца и песника чије дело ужива неупитан углед на простору некадашњег српскохрватског језика. Имена попут Сламнига и Шољана, која спадају у хрватску песничку класику, данас у Србији значе мало или готово ништа, да се и не говори о неким „мањим“ ауторима као што су Петрак или Север. Ништа другачије није када су у питању Бора Радовић, Александар Ристовић, Милутин Петровић или Новица Тадић и њихов статус у Загребу. Нема сумње да нова генерација песника и критичара поезије чини немале помаке да се такво стање измени и стиче се утисак да песничко--интелектуална размена јесте дошла у фазу када више неће зависити од хирова дневне политике, међутим, ова самосталност још увек је нежна биљка коју треба заливати. У таквом контексту статус и углед који ужива Данијел Драгојевић могао би бити одређен као митски, када се сам песник не би према томе односио са само њему својственом иронијом. А опет, његова стратегија (не)учествовања и одмака од метежа тзв. књижевног живота, која није имала везе са друштвено-политичким околностима, или макар не непосредно, и, понајвише, његова политика (не)објављивања књига – ипак су потхрањивали фаму о овом песнику и били су наставак књижевне борбе другим средствима. Драгојевић је тако данас један од ретких великих песника чије се књиге купују и који може да распрода тираж од хиљаду примерака, док цена свих његових претходних књига, које упорно и принципијелно одбија да прештампа, достиже малецно богатство, наравно, онда када се у антикваријатима уопште наиђе на неку од њих. Све то на први поглед нема везе са поезијом, али заправо говори о великом достојанству песника. Другим речима, Драгојевићев однос према поезији има нечег посвећеничког, мистичног па и сакралног у себи, на начин који је тешко препознати код других савремених песника.

Али код Драгојевића постоји и друга врста мистике. Једна од најбољих песама из управо објављене књиге *Heigje* јесте „Мјесто“: „Хоће ли тамо бити простора/ као што га је овдје било,/ као што га није било?// Хоће ли тамо бити сунца/ као што га је овдје било,/ као што га није било?// Хоће ли тамо бити зеленог/ као што га је овдје било,/ као што га није било?// Хоће ли тамо бити птица/ као што их је овдје било,/ као што

их није било?// Хоће ли тамо бити ствари/ као што их је овдје било,/ као што их није било?// Хоће ли тамо бити жена и мушкараца/ као што их је овдје било,/ као што их није било?// Хоћу ли тамо бити ја/ као што сам овдје био,/ као што нисам био?// Хоће ли тамо бити Бог/ као што је овдје био,/ као што није био?"

Поезија ретко може даље и више од овога. Заправо, реч је о песми за коју је потребан читав живот. Треба обратити пажњу овде на основни мотив (пролажења) времена и како га песник развија: од раних, детињих спознаја света, разлучивања себе у простору, преко природе и окружења, од којих су најупечатљивије управо оне појаве које су неухватљиве, далеке и пролазне, па потом сужавања животног фокуса на лични простор и људе, до пуне и потпуне, и једине могуће, усредсређености на себе. Драгојевићева вера, која затвара и отвара ову песму, није производ суочавања са близином смрти, у ствари, потпуно је супротно: управо вера, или бог, као стални животни пратиоци лирског субјекта, или песника, и намећу то питање – шта је иза? Песник није монах, и отуда је његова сумња у то *иза* – људска, световна сумња, а у коначном збиру, она је вреднија, јер не значи неупитност и јер подразумева живот и стварност живота и света, сада и овде.

Песма „Мјесто“ припада циклусу „Мало страха“, који иначе тематизује велика животна очекивања и изневеравање тих очекивања. Сваковрсна проклизавања и ишчашења која живот приређује нису разлог за разочарање, тек за мало сумње и страха пред оним што следи, као што и стоји у насловној песми циклуса: „Мало страха док спавам, уз некога спавам./ Мало страха док се будим и каним ходати./ Мало страха док ходам, гледам и изненада/ станем./ Мало страха.“ Овај страх је несумњиво страх верника, кога је управо „страх (...) тога страха“, како каже у песми „Дани“ из претходног циклуса. Отуда и долази до удвајања субјекта, које се дешава у бројним и значајним песмама у књизи, дакле, из страха и услед немогућности да се избегне суочавање са питањем смисла живота, и вере. Двојник се јавља у лику атеисте, потом најближег, некога ко спава поред, али двојник постаје и сам песник, када себи додељује идеоморфни облик речи у још једној антологијској песми „Долази ноћ, или како се већ то зове“: „(...)Долази ноћ. Твоја ноћ,/ њихова ноћ. Ноћ коју се не може/ зауставити. О моје ријечи, вас сам/ једино имао. И ми смо тебе једино/ имале, кажу. Тко је ту кога имао?/ О чему је била ријеч? Чији су ово/ упитници, питаш ти, питају оне,/ питају упитници (...).“ Ово слично или исто, а опет друго ја, и разноврсни облици у којима се појављује, јесте кључни, најважнији мотив најновије Драгојевићеве књиге. То „ја“ заправо се јавља као нека врста посредника између лирског субјекта и бога. Сам песник се сада налази на оној животној тачки када више није могуће постављати речи и ствари за такве посреднике. Отуда овде нема готово ни у траговима иванишевићевског надреалистичког наслеђа, на коме је Драгојевић градио свој пантеистичко-хришћански, свеобухватни и лудистички херметизам – парадокси и иронија сада су производ животног искуства, које песник сабира у прецизне и наоко једноставне слике. Али те слике дубоко узнемирују јер су изговорене са места са ког поглед мало и све мање лута, а све више је усмерен у једну тачку, коју, ето, неки називају и богом.

Занимљива је и парадигматична, уколико све нису такве, песма „Пужеви“, у којој се исти мотив јавља као поглед уназад: „Послије кише, из траве и грмља, изашли су

пужеви,/ подигли рокове и кренули на једну страну./ Избројит ћу вас, кажем. Свакога, коликогод вас је,/ ниједног нећу прескочити, изоставити, помијешати,/ сви ћете проћи кроз свој број, преко пута, камења,/ странице, у невидљиво цртовље, основну мелодију:/ седамдесет три вас је, седамдесет три нас је, послјије/ кише углазбљени смо заједно у водоравни сан.“ У песми Драгојевић експлицитно, мада успут, изговара једну од важних особина свог уметничког поступка, а то је пописивање свега, сваке животне ситнице, обухватан поглед који жели да сачува и најмању ствар, да запамти и најневажнији животни детаљ, као Ноје пред потоп. Али сада је реч о жељи да се сачува сопствени живот, и то не од пролазности, него управо на исти начин и из истог разлога – јер је сам по себи највиша вредност. Пужеви који представљају појединачне песникове године, и на основу чијег је броја, узгред, могуће прецизно одредити годину настанка песме, савршено су пронађена метафора и симбол времена, као мали лирски субјекти унутар лирског субјекта. Пролажење времена, упркос свему и упркос нама, његова привидна спорост, расутост на неприметне, неухватљиве тачке, као и истовремена присутност и одсутност тих тачака, односно њихов кружни, спирални поредак, унутар кога су неке ближе, а друге даље него што заиста јесу – све то изазива пужолико осећање и доживљај времена. Такође, пужеви симболизују и крхкост, али и стрпљивост и упорност у досезању замишљеног циља. „Невидљиво цртовље“ и „основна мелодија“, као и „углазбљивање“ пужева и лирског јунака, или другим речима, самосабирање, себесакупљање, дакле, та мелодија, она је кључни метафизичко-мистички састојак ове песме, а један од многих сличних у књизи *Heigje*.

Циклус „Липањ“, који је један од најобимнијих у књизи, својом ведрином и благим, хуморним тоновима налази се у некој врсти противтеже у односу на остатак књиге. Животни нагон овде има премоћ над нагоном вере, а исказује се разумевањем и радосним прихватањем свих необичности обичног, као у песми „Мале жене“: „Мале жене живе у великим собама,/ излазе из великих кућа, ходају пространим/ улицама, пењу се на високе планине, а ипак/ остају мале. Ни велике ни ситне, мале./ Нека све буде како хоће, с много корака/ оне ће стићи камо су наканиле, учинити/ што желе; било да гледају, мисле и воле, све ће/ прилагодити својој мјери, у њој ће се смјестити/ и зањихати. (...) Тко их види или се пак/ рукује с њима, нешто је, не зна точно што, топло/ добио(...)“. Ово „топло“ метафора је за животну лепоту и пуноћу, док јабука са краја песме, додатно назначује еротски подтекст који тече испод површине ових благо хуморних слика. Хуморни тон садржи и кратка песма у прози „Сан“: „Сусрећем у сну пјесника Драгу И. Постоји ли још Ластово пита ме. Постоји кажем. О, па то је дивно, то ме необично весели, каже он.“ Зачудно весела, ова песма може бити и наглашавање избора по сродности, па тако Драгојевић, наоко успут, наводи једног од својих најзначајнијих учитеља. Али Иванишевић подразумева овде и море, и острво у мору, дакле, усамљеност, али не мање и ведром помиреношћу са том усамљеношћу.

Последњи циклус у књизи је „Пелуд“, који затвара песма „Киша“. Песма са истим насловом појављује се нешто раније и представља неку врсту увода у овај завршни текст: „Ја имам ријеч киша. Она је честа моја ријеч./ Када не знам што ћу, када нитко не зна, када је/ ведро и мрачно, кажем дођи кишо, иди кишо,/ добра кишо. И она дође,

шуми своје лијепо ш/ у мојој глави, у лишћу, по крововима, по читавој/ Корчули, чак и у сну. Коликом благошћу је Бог/ испунио њезин шум (...).“ Завршна песма понавља мотив двојника, али овога пута реч је онеме ја које долази после, онеме што ће бити „негдје“, које је иза овога ја које се види и са којим се живи: „Када те више не буде, бит ћеш киша и повремено падати по Дубровнику. Ромињат ћеш, пљуштати, сипити, шумити по крововима, улицама, стаблима, по вртовима, главама, кишобранима: бит ћеш на свему и на појединостима, таква ће бити нарав твојих долазака (...).“ Киша, као и полен уосталом, има етеричну и мистичну величину и носи у себи чудесно, прозрочно благодушје, које се може разумети, да се послужим крупним речима, као заветни наук Драгојевићеве поезије: „(...) Тко пружи руку кроз прозор дознат ће да је свуда и да је сам, једна сјена слободна од будућности. А затим? Затим ће претрчати пас, затим ће се смирити бродови, затим ће се рибе примакнути површини, затим ће светац у ниши изаћи из сна, дјевојка обрисати лице – и ти ћеш престати.“

Да поновим: поезија ретко, ако уопште, може даље и више од овога.